

Erzurum'un Kentleşme Sürecinde Kültürel Yapılanması

The Cultural Structure of Erzurum in the Course of Urbanisation

Sevil Öner

Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü seviloner@atauni.edu.tr

Hazma Koç

Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü hkoc@hotmail.com

Özet

Araştırmanın konusu; Erzurum kentleşme sürecini yaşarken, kültürel yapıda ortaya çıkan değişimleri belirleyerek bu yapıların kenti nasıl etkilediklerini ortaya koymaktır. Araştırmanın evreni Erzurum il merkezidir. Araştırma sınırlanmış yaş grupları üzerinde yoğunlaşmış olup özellikle üretici ve genç nüfus yaşının değişme karşısındaki tutum ve davranışlarının ortaya çıkarılmasını, kent olmasına rağmen kırsal toplum özellikleri de içeren Erzurum'un kenar mahallelerindeki varoş kültürünün analizi ve bu kültürün kente yansımaları şeklini belirlemeyi amaç edinmiştir.

Abstract

The objective of this study is to determine the changes in the cultural structure of the city while Erzurum is passing through the process of urbanization, and to reveal the extent to which these new structures influence the city. The scope of the study is the city centre Erzurum. The study focusses on the restricted age group, having a particular aim to determine the attitudes and response of the productive young population to the changes, to analyze the suburban culture in the suburbs of Erzurum, places that present rural characteristics despite being a city, and to reveal the way this culture is reflected in the city.

Araştırma; Erzurum kentleşme sürecini yaşarken, kültürel yapıda ortaya çıkan değişimleri belirleyerek bu yapıların kenti nasıl etkilediğini konu edinmiştir. Erzurum ilinde araştırma kapsamına alınan mahallelerdeki kültürel değişim dinamiklerine inilirken, kişilerin tutum ve davranışları göz önünde bulundurulmuştur. Bu araştırmanın temelinde farklı eğitim düzeyindeki kişilerin bakış açıları, dünya görüşleri, aile yapıları, siyasi görüşleri, toplumsal değer yapıları, kentleşmenin kültüre, evlilik olgusuna, örf ve adetlere yansımaları belirlenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda gelir dağılımına, yaşa ve cinsiyete göre Erzurum'daki demografik yapılanma ve bu yapılanmanın kentleşmeye katmış olduğu anlam çalışmanın diğer bir konusu olmuştur.

Araştırmanın Amacı

Araştırma sınırlandırılmış yaş grupları üzerinde yoğunlaşmış olup üretici ve genç nüfusun değişme karşısındaki tutum ve davranışlarının ortaya çıkarılmasını, öte yandan kırsal toplum özellikleri de içeren Erzurum'un kenar mahallelerindeki varoş kültürünün analizini ve bu kültürün kente yansıma şeklini belirlemeyi amaç edinmiştir. Seçilmiş örneklemin Erzurum kent merkezini en iyi bir biçimde temsil etmiş olması gerekliliği doğrultusunda gerçekleştirilen bu çalışma kent içindeki kültürel farklılıkları, kentte yaşayanlarının kente bakış açılarını ve Erzurum'daki kentleşme sürecini çözümlenmeyi hedeflemektedir.

Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın evreni

Araştırmanın evreni Erzurum kent merkezidir. Burada kent ve köy kültürünün birarada yaşanması nedeniyle araştırma ilçe ve köylerde uygulanmamıştır.

Örneklem seçimi

Örneklemin belirlenmesinde tesadüfi örneklem tekniği kullanılmıştır. Örneklem; farklı eğitim, kültür, gelir, cinsiyet ve meslek gruplarından seçilmiş böylelikle Erzurum'un heterojen yapısıyla temsil edilmesi sağlanmıştır. Bu nedenle belirgin farklılıklar yansıttığı düşünülen Mahallebaşı, Sanayi, Üniversite ve Yenişehir mahalleleri örneklem olarak belirlenmiştir.

Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Araştırma Teknikleri

Erzurum'da kentleşme ile birlikte ortaya çıkan sorunları derinlemesine incelemek amacıyla bir alan araştırması yapılmış ve bu alan araştırmasının değerlendirilmesinde çeşitli istatistik teknikler kullanılmıştır. Veriler soru kağıdı tekniğiyle toplanmış ve bilgisayar ortamında Ki kare, ortalama ve standart sapma gibi değerlere baş vurulmuştur.

Araştırmada üç teknikten yararlanılmıştır. İlk aşamada hanelerin sosyo-ekonomik durumlarını saptamak ve sosyal verilere ulaşmak için önceden basılmış soru kağıtları kullanılmıştır. Soru kağıtları hanenin sosyo-ekonomik durumunu, hanede bulunan kişi sayısını, kişilerin yaş ve cinsiyetlerini, meslek ve eğitim durumlarını, gelir düzeylerini, kişilerin iletişim araçlarından yararlanma biçimlerini, okuma oranlarını ve kent-kültür hakkındaki düşüncelerini, toplumsal anlamda karşı cinslerle iletişim ve arkadaşlık biçimlerini, dünya görüşlerini, sosyal etkinliklere katılma

oranlarını ölçen sorulardan oluşmaktadır.

Araştırmada hanedeki bireylerle yüz yüze yapılan görüşmelerden de yararlanılmıştır.

Araştırma sırasında bireylere yönelttiğimiz sorulara bireylerin vermiş oldukları yanıtlarla gözlemlerimiz karşılaştırılmış nesnel olmadığı görülen soru kağıtları iptal edilmiştir.

Yukarıdaki tekniklerin yanı sıra kentleşme ve kültürel konularla ilgili eserlerin taranması gerçekleştirilmiş ve gerekli görülen tüm kaynaklardan yararlanılmıştır.

Araştırmada Kullanılan Temel Kavramlar

Kentleşme

Kentleşme dar anlamda kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması demektir. Kentsel nüfus, doğumlar ve ölümlerle, aynı zamanda köylerden ve kasabalardan gelenlerle yani göçlerle artar. Kentleşmenin ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutlarını da içeren geniş anlamda tanımı ise şöyledir. "sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bu günkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir. Kentleşmenin en önemli ölçütlerinden biri olan kentlere özgü siyasal davranış değişikliklerinin de bu tanımın içinde bulunma olanağı vardır."¹

Kültür

"Her toplumun kendisini diğerlerinden farklılaştıran düşün ve eylem modellerinin kendi özgül anlam çerçevesinde yaratıp kullandığı araç ve gereçlerin soyut bir bütünüdür. Başka bir anlatımda kültür bir yandan bireylerin toplumsal yollarla edindikleri ve toplumsal yollarla ilettikleri bir değer, yargı, inanç, simge ve davranış ölçütleri düzeninden, diğer yandan da, böylece ortaya çıkan geleneksel davranış kalıplarının simgesel ve maddi, ürünlerinden oluşur."²

Kentleşme Hakkındaki Varsayımlar

Bu çalışma Erzurum'da kentleşme sürecinde, kişilerin kültürel değişim dinamiklerini saptama olanağını sağlayacaktır. Çalışmamızda "Kentleşme" bağımsız değişken "Kültürel Yapılanma" da bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Bu iki değişken farklı mahalleler ve farklı dağılım çerçevesinde etkileşim halindeyken incelenmiştir.

Bu yönde; Temel amacımız Erzurum mevcut kültürel yapılanmayı analiz etmektir. Bu yoldaki temel varsayımlarımız şu şekilde ifade edilmiştir.

- V.1- Erzurum'da kentleşme süreci yaşanırken kültürel yapılanma olumsuz bir yöne doğru kaymaktadır.
- V. 2- Kentleşme yaşanırken Erzurum'da bireylerin siyasi tercihlerinde ekonomik faktörler önceliklidir.
- V. 3- Kent kültürü bilincinden yoksunluk; kitap okumama eğilimi, sosyal faaliyetlere katılmama, tv. izleme süresinin artması, izlenen programların niteliğinin düşüklüğü kentleşme süreci ile ters orantılı olarak gelişmiştir.
- V. 4- Gecekondu bölgesine yerleşen insanlar yerleştikleri bölgenin olumsuz koşullarına rağmen, cemaat anlayışı ile buralara bağlı kalmakta, bu nedenle, gecekonducularda giderek homojen bir yapı oluşmaktadır.
- V. 5- Erzurum'un gecekondu mahalleleri ikinci kuşağı oluştururken kentin merkezine doğru kayma eğilimi de göstermektedirler.
- V. 6- Erzurum'un kentleşme sürecinde, bireylerin yaşadıkları mahallerde akrabalık ve benzeri ilişkiler yoğunluktadır.
- V. 7- Erzurum'un kentleşme sürecinde oluşan mahalleler bireylerin hem gelir dağılımı etkisiyle hem de sağlık ve eğitim olanaklarından yararlanmalarıyla doğru orantılı olarak yapılanmaktadır.
- V.8- "Gecekondulaşma, arsa spekülasyonu ve siyasal yozlaşma, bir birlerini destekleyen güçlendiren üç süreç olarak, bu gün artık ülkenin genel kentsel dokusunu ve bu doku aracılığı ile genel yapısını etkiler duruma gelmiştir."³

Kültür Hakkındaki Varsayımlar

- V.1- Erzurum'daki kültür, kentleşme süreciyle birlikte homojen yapıdan heterojen yapıya doğru değişen bir eğilim göstermektedir.
- V.2- Kültürün manevi öğeleri yanında maddi öğeleri de ağırlıktadır. Kültürel ilişkilerin yapılanışında, maddi kültür kentin sosyal dokusunda daha çok ön plana çıkmıştır.
- V.3- Gecekondu kültürünün kentin merkezinde oluşan kültürden yapısal olarak bir farkı yoktur. Ancak bu iki olgunun fonksiyonel farkları vardır. Bu fonksiyon farkını ortaya çıkaran temel etmenler her iki yapının kentle olan ilişki tipinin göstergesidir.
- V.4- Erzurum'un kentleşme sürecinde oluşan kültürü popüler kültüre doğru kaymaktadır.
- V.5- Erzurum'da kültür adına, bireysel alandaki kaygıların aksine toplumsal yapıda vurdumduymazlık söz konusudur.
- V.6- Kültür birikiminin kullanılması yerine alıntı kültürler, toplumun gündemini oluşturmaktadır.
- V.7- Kültürün tanımlanması bağlamında bireyler daha çok gelenek ve

göreneklere algılamaktadır.

- V.8- Erzurum'un toplumsal yapısındaki kültürün belirleyici değerleri dini değerler ve komşuluk ilişkileridir.

Araştırmada Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

Erzurum'un kentleşme sürecinde en önemli etken göç unsurudur. Erzurum yüksek derecede göç veren bir ildir, "Erzurum Türkiye genelinde en çok göç veren iller sıralamasında 6. sırada yer almaktadır. 19985-90 yıllarındaki daimi ikâmetgaha göre Erzurum'un aldığı göç 6, 947 kişi, verdiği göç ise 78, 152 kişidir."⁴

"Nüfusun çok hızlı artışı, topraksız insanları kentlere doğru itmekte ve ekonomik göçler nüfusu şehirlere doğru çekmektedir."⁵ Ancak Erzurum'da göç eden nüfus güvenli ve sürekli getirisi olan işler yerine seyyar satıcılık, işportacılık gibi marjinal işlerde istihdam olanakları bulmaktadır.

Bu genel değerlendirmeyi araştırmamızın sayısal verileri de desteklemektedir. Bu bağlamda Erzurumlu bireylerin % 58,65'i Erzurum'un en önemli olumsuz koşullarının ekonomik yetersizlik, işsizlik ve yatırımların olmayışı, % 12,78'lik grup ise insan ilişkilerindeki tutarsızlık ve katı düşünme olguların olduğunu söylemişlerdir.

Erzurumlu olmayan bireylerin % 19,05'i yoksulluğu, % 7,27'i insan ilişkilerindeki hoşgörüsüzlükten kaynaklanan sorunları, % 0,50 de sosyal ve kültürel etkinliklerin azalmasını kentlilik açısından olumsuz bir unsur olarak saymaktadırlar. Bu sonuçları Erzurum'un ekonomik yapısı da desteklemektedir. "1987-96 yılları arasında reel olarak Türkiye GSYİH'i % 29,50 artarken Erzurum'un GSYİH'i sadece % 14,90 artabilmiştir. GSYİH değerine göre yapılan iller sıralamasında 1979 da 24. sıradan 1996 da 60. sıraya gerilemiştir."⁶ Bu durum Erzurum'un ekonomik olarak gerileme süreci içerisinde olduğunu kanıtlamaktadır.

İşte bu değerlendirme ile araştırmamızın geneline bakıldığı zaman bireylerin % 77,94'ü ekonomik yetersizlikten, % 20,00'ü insan ilişkilerindeki düzensizlikten, % 2,01 de sosyal etkinliklerin yetersizliğinden söz etmektedirler.

Sonuçlar analiz edildiği zaman hem Erzurumlu hem de Erzurum'lu olmayan bireyler, Erzurum için genel olarak ekonomik olanakların yetersizliğini, ekonomik potansiyelin açığa çıkarılmamasını şikayet konusu etmekte, insan ilişkilerindeki karşılıklı anlayışsızlıktan kaynaklanan kabalıkların terk edilmesini istemektedirler. Sonuçta Erzurum'un kentleşme sorunlarının çözümüne yönelik bir örgütlenmeden yoksul olduğunu

söyleyebiliriz.

Bu bağlamda kentleşme Erzurum'da ekonomik getiriler yerine, nüfus yığılmasından kaynaklanan bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Erzurum'da ekonomik olanaksızlıklar sosyal ve kültürel gereksinimlerin önüne geçmiştir.

Yine bu araştırma sonuçlarında elde edilen verilere göre Erzurum'daki bireylerin siyasi partilerden istemleri de şöyledir:

Bireylerin %37,50'si çetelerle yolsuzlukla mücadele edilmesi, toplumda huzur ve barışın sağlanmasını istemişlerdir. %33,75'i işsizlik sorununa çare bulunmasını, hayat pahalılığının önlenmesini, yoksulun hakkının savunulmasını istemiştir. %21,75'i milliyetçi ve muhafazakar değerlerin korunmasını, terör ve bölücülükle mücadele edilmesini isterken, %7,00'ı da eğitime önem verilmesini istemişlerdir.

Erzurum'da ki bireylerin siyasi istem olarak dağılımı kentleşme açısından çok önemlidir. Çünkü kentler özgürlüğün, hoşgörünün, saygı unsurlarının temsilcisi olmalıdır.

Bireylerin siyasi görüşlerini etkileyen diğer bir olgu ise eğitim düzeyidir. Bu olgu bireyin bilinçli bir vatandaş olmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda bireylerin kitap okuma alışkanlıkları sorulmuş; %55,50'si kitap okuduğunu, %45,50'si ise kitap okumadıklarını belirtmişlerdir. Bireylerin ekonomik ve eğitim seviyeleri arttıkça kitap okuma oranı da artmaktadır.

Kent merkezindeki yerleşim alanlarının tersine gecekondu mahallelerinde kitap okuma oranı oldukça düşüktür. Bu sonuç Erzurum'un kentleşme süreci içinde sistemli kentsel politikalar üretmesini zorunlu kılmaktadır. Bu politikaların başında Erzurum'daki eğitim kurumlarında kent ve kentleşmeye ait temel değerler bireylere aktarılmalıdır. Bu durum kentteki bireylerin özgür seçim alanlarını oluşturmak için hem kent kültürü hem de katılımcı demokrasi için zorunludur. Bu sonucu, Şu veriler daha iyi ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamına alınan bireylerin %42,75'i resmi kurumlar ilgili sorunlarını iletirken, %57,25'i iletmemektedir. Özellikle düşük eğitim seviyesindeki bireylerin resmi kurumlarla ilişkilerinde problem yaşadıkları belirlenmiştir. Görüşmeler sonucunda yapmış olduğumuz değerlendirmeye göre vatandaşlar resmi kurumlarda iyi karşılanmaması, formalitelerin çokluğu ve biktirilmesi bu sonucu ortaya çıkarmıştır.

Erzurum'un sorunlarını 70'li yıllarda izleyen O. Türkdoğan halk ile kurumların mutlaka iyi ilişkiler içinde olması gerektiğini, bunun yörenin geri kalmışlığını belli ölçülerde azaltacağını belirleyerek konuya açıklık

getirmiştir. Bu bağlamda bireylerin seçtiğimiz kentsel davranışlara bakış açıları da şöyledir: Bireylerin %39,25'i kaldırımdan yürümeyi, %40,00'ı sokağa tükürmemeyi, %13,00'da kalabalıkta yürürken yüksek sesli konuşmamayı kente ait bir davranış olarak değerlendirmiş, sadece %7,00'ı hepsinin bir kentsel davranış olduğunu söylemiştir.

Araştırmada kentsel çevre, bireyler tarafından değerlendirilirken bireylerin sosyo-kültürel ilişkileri ve psiko-sosyal yapının bireye sunmuş olduğu avantajları göz önüne alınmıştır. "İnsanın çevresi içinde sağlıklı ve mutlu bir yaşam biçimine kavuşması, sosyo-kültürel ilişki ve davranışlarını tatmin etmesi, yalnız mekanik ve fiziksel çevre sunumu, artı konforla mümkün olmaktadır." ⁷ Ancak Erzurum'da bireylerin çevre faktörlerini böyle bir birlik içinde düşünmedikleri görülmüştür.

Verilere göre yaş sınırı 50 ve daha yukarı bireyler Erzurum gençliğinin davranışlarını %66,25 olumlu karşılarken, %33,75'i olumsuz karşılamaktadır. Bu sonuç bireylerin, saygı, kentsel davranış, hoş görü değerlerine sahip bir gençlik arzu ettiklerini bunu da çoğunlukla bulduklarını göstermektedir.

Bu sonuca koşut olarak gelişen diğer bir değerlendirmede şudur: Araştırma kapsamına alınan bireyler Erzurum'u kültürel yelpaze açısından şu şekilde tanımlamışlardır. Bireylerin %34,44'ü Erzurum'u muhafazakar-milliyetçi bir kent olarak tanımlarken, %59,25'i gelişmemiş ve yoksul bir kent, %3,02'si de gelişmiş bir kent olarak tanımlamışlardır. Araştırma kapsamına alınan bireyler Erzurum'u milliyetçi-muhafazakar bir kent olarak tanımlarken yaşadıkları bölgelerin %71,02 oranında gelişmemiş olduğunu ifade etmektedirler.

Yine bu sonucun benzeri bir durumda "Erzurum'un kültürel yapısını biliyor musunuz?" sorusunda ortaya çıkmıştır. Bu soruya bireylerin %45'i evet %55'i hayır demektedir. Ancak Erzurumlu bireylerin %38'i evet, %35,25'i hayır cevabını verirken Erzurum doğumlu olmayan bireylerin %7'si evet, %27'si hayır cevabını vermiştir.

Kentsel yaşamın daha anlamlı ve bilinçli bir hale gelmesi için bireylerin yaşadıkları kentin kültürel, siyasal ve ekonomik koşullarını çok iyi bilmeleri gerekmektedir. Kent yaşamı kentliliğin yanında kentleşen bireylerde ister. Bu da insanın yaşadığı kenti ve kent yaşamını sevmesini gerektirir. Araştırmaya katılan bireylerin %77,75'i Erzurum'da yaşamaktan memnun olduklarını, %22,25'i de Erzurum'da yaşamaktan memnun olmadıklarını söylemişlerdir. Erzurumlu bireylerin araştırma payı içinde %72,75lik dilimi oluşturduğu göz önüne alınırsa bunu çok arzu edilen bir

sonuç olmadığı görülür.

Bu bakımdan Erzurum doğumlu olmayan veya kendilerini Erzurumlu olarak tanımlamayan bireylerin Erzurum hakkındaki ön yargılarını silmek yine Erzurumluya düşmektedir.

Erzurumlu olmayan bireylerin kentte en olumsuz olarak karşıladıkları konuların başında Erzurumunun evlilik öncesi kız-erkek arkadaşlığına bakış açılarıdır. Araştırma kapsamı içindeki bireylerin %48,51'i evlilik öncesi kız-erkek ilişkisini olumlu karşılarken, %51,75'i olumsuz değerlendirmektedirler. Bireylerin eğitim düzeyi arttıkça bu olguya olumlu yaklaştıkları görülmüştür. Örneğin eğitim düzeyi okur yazar olmayan, 50 kişiden 25'i bu ilişkiyi olumsuz değerlendirirken sadece 5'i olumlu değerlendirmiştir. Eğitim düzeyi lise ve daha yukarı olan bireylerin %65'i olumlu, %35'i de bu olguyu olumsuz bakmaktadırlar.

Kent yaşamında sosyal ilişkilerin daha yoğun yaşandığı kabul edilen bir gerçektir. Bu bağlamda Erzurum'un tam bir kent yapısı yansıtıp yansıtmadığı tartışılabilir. Bu durumu destekleyen diğer bir sonuç ise; Araştırma kapsamına alınan bireylerin Erzurum'un eğlence ortamlarını değerlendirirken ortaya çıkmaktadır.

Bireylerin %62,25'i eğlence mekanlarının rahatsız edici, %37,75'i rahatsız edici olmadığını belirtmişlerdir. Bu konuda en ilginç sonuçlardan biride şudur. Erzurum'u tutucu olarak değerlendiren bireylerin %17,50'si eğlence yerlerini rahatsız edici, olarak değerlendirirken %19,50'si de aksini öne sürmektedir. Bireylerin yaş ortalaması arttıkça, eğitim seviyeleri düştükçe eğlence yerlerine bakış açıları da olumsuz olarak değişmektedir.

Araştırma kapsamına alınan bireylerden 301'i kendilerini Türk, 87'si Kürt, 5'i Gürcü, 4'ü Çerkez olarak tanımlarken 3'ü de kendilerini tanımlayamamışlardır.

Kendilerini Türk olarak tanımlayan bireylerin %25,56'sı enflasyon ve buna bağlı sorunların çözülmesini %19,30'u milliyetçi ve muhafazakar yapının korunmasını, %25,06'sı da toplumda huzur ve barışın korunmasını istemişlerdir.

Kendilerini Kürt olarak tanımlayan bireylerin %7,52'si enflasyon ve buna bağlı sorunları, %11,28'i baskı ve şövenizmden kaynaklanan sorunların çözüme kavuşturulmasını istemişlerdir.

Bu veriler ışığında şöyle bir sonuca varılabilir: Kimlikler arasında kültürel ve kentsel değerler içinde kaynaşma oluşturarak karşılıklı saygının

korunması sağlanmalıdır.

Bu kaynaşmayı olumlu olarak etkileyecek en önemli etken sosyal etkinliklerin düzenli olarak geliştirilmesi ve buna katılımın sağlanmasıdır. Ancak bireylerin %60'ı bir sosyal etkinliğe katılırken, %40'ı hiçbir sosyal etkinliğe katılmadıklarını söylemişlerdir. Herhangi bir sosyal etkinliğe katılan bireylerin %43,29'u sinemayı, %6,87'si tiyatroyu, %7,90'ı konserleri, %3,70'i halk eğitim kurslarını, %9,27'si de hepsini bir sosyal etkinlik kabul ederek katıldıklarını söylemişlerdir.

Bireylerin sosyal etkinlik olarak yoğunlukla sinemayı tercih etmelerinin nedeni, bu sanat dalının Türkiye'de popüler olması ve ortam olarak olumluluklar taşımasıdır denilebilir.

Bu konuda hem belediyelerin hem de kamu kuruluşlarının yönetim ve etkinlik açısından aktif olmaları zorunludur. "Bizzat belediyelerin görevleri arasında yeşil alanlar, parklar, bahçeler oluşturmak, toplumsal ve kültürel hizmetlerin verilmesini sağlamak, spor, eğlence ve dinlenme yerleri oluşturmak vardır."⁸

Yerel yönetimlerin ve resmi kurumların yukarıda bahsedilen etkinlikleri sergilemeleri; kent kültürü ve o kültürü yaşayan bireyler açısından oldukça önemlidir. Erzurum'un kentleşmesi pek çok sorunsal birlikte getirmektedir. Bunlardan biri de kadının toplumdaki yeri ve kentli kadının sorunlarıdır.

Erzurum'da ekonomik bağımsızlıklarını elde etmiş kadın oranlarının düşük olması Erzurum için kentleşme sürecinde önemli bir sorun oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına alınan kadınların %82,95'i çalışmamakta, %17,05'i çalışmaktadır. Buna bağlı olarak ortaya çıkan giyinme tercihleri de şöyle değişmektedir. Kadınların %34,48'i giyim tercihlerinde bağımsız, %62,52'si ise bağımsız olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Bu istatistiksel sonuçları kentsel boyuta aktardığımız zaman her ne kadar yaşanan mekan kent merkezi olsa da bireylerin, davranışları, tutumları ve tavırları geleneksel özellikler taşımaktadır.

Türkiye'de kadınlar sosyal yaşam üstünde bir çok bölgede etkili olurken, Erzurum'da yeterince etkili olamamaktadırlar şöyleki; "Türkiye'de gençler ve kadınlar özellikle de genç kadınlar, toplumsal değişimin ve değişimin öncülüğünü yapmaktadırlar. Aile içi değişimlerde de kadın rolü belirleyici olmaktadır."⁹

Buna karşın Erzurum da kadın ancak anne ve özellikle kayınvalide olduktan sonra söz hakkı elde etmektedir.

Kadının kent hayatındaki bu tekdüze yaşam biçimi erkeğin yaşamını da belirlemektedir. Erkekler kahvehane benzeri erkek çevrelerinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Şu sonuç gerçekten de hem erkeğin hem de kadının yaşamı açısından oldukça düşündürücüdür. Erkek bireylerin % 51,48'i kadınların okunması, % 48,42'si okumaması gerektiği görüşünü savunmaktadırlar.

Sonuç olarak, araştırmaya başlamadan önce ortaya koyduğumuz varsayımlar bilimsel verilerle doğrulanmıştır. Erzurum'da kentleşme süreci içinde oluşan kültürel yapılanmanın belirlenmesinde maddi unsurlar daha etkilidir. Bu olguların etkisiyle Erzurum'da ki bireysel ilişkilerde çıkar duygusu ön plandadır. Bireylerin kültürel yapılanmadan olumsuz etkilemeleri sonucu popüler kültür ilişkileri ön plana çıkmaktadır. Buna karşın gecekondu kesiminde cemaat tipi ilişkiler canlılığını sürdürmektedirler.

Bireyler, Erzurum'un kentleşme sürecini ve mahallelerin sosyal yapısındaki değişimi kültürel yönden bir olumsuzluk olarak değerlendirmektedir. Erzurum'da yaşayan bireyler geleneksel yapının yozlaşmış izlerini taşıırken, modernitenin olgularını ne kurumsal alana ne de bireysel alana aktarabilmişlerdir. Bunun sonucu da, kenar semtlerde oluşan ve hızla çoğalan gecekondu kesimi kent merkezini kuşatmakta, böylece aynı zamanda kentli hayat tarzı da kuşatılmış olmaktadır.

Bu toplumsal sorunların yanısıra kent planlama politikalarının uygulanmadığı Erzurum'da bir yandan yüksek gelir grupları için çevresi duvarlarla kapatılan siteler inşa edilirken, öte yandan düşük gelirli guruplar hemşehrlik, akrabalık ve köken bağlarının egemen olduğu yoksul mahallelerde yaşar hale gelmiştir.

Sonuç olarak, Erzurum'un kentleşme ve kentlilik olguları açısından "kentsel işlev"e sahip olmadığı söylenebilir. Erzurum için en iyi çözüm kentsel ve kırsal çevrede beğenilen özelliklerinin korunması ve geliştirilmesi, bu yolla açık alanların oluşturulması, sosyal etkinliklerinin artırılması, çalışma kolaylıkları sağlanması ve yaşamın güzel yanlarının öne çıkarılması, kısaca kentsel donanım ve görünüme kavuşturulmasıdır.

Notlar

- ¹ Keleş, Ruşen; "Kentleşme Politikası", İmge Yayınevi, Ankara 1996, s. 5.
- ² Tolan, Barlas; "Toplum Bilimlerine Giriş", Ankara, 1996, s.227.
- ³ Kongar, Emre; "21. yy'de Türkiye", Remzi Kitap Evi, 1998, s.564.
- ⁴ Devlet İstatistik Enstitüsü Verileri.
- ⁵ Ekin, Nusret, "Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar", Sisav Yayınları, İstanbul, 1986, s.79.
- ⁶ Cumhuriyet'in 75. yılında Erzurum Yılı, Önder Matbaacılık, Ankara, 1998, s.140.
- ⁷ Birleşmiş Milletler Türk Derneği Konut Özel Sayısı (Özcan,Alaban, "Yeni Yerleşim ve Konut Alanlarında Yaşam Çevresi Üzerine", Ankara, 1987, s.74 vd.
- ⁸ Keleş, Ruşen, "Türkiye'de Kent Yönetimi", Türk Sosyal Bilimleri Dergisi Yayınları, Ankara, 1988, s.25.
- ⁹ Kongar, a.g.e., İstanbul, 1998, s.599.